

บทที่ 4

การวิเคราะห์ปัญหาการเรียนรู้อุปสรรคการเรียนรู้สังคมศึกษา

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยในชั้นเรียนจะเริ่มต้นจากการกำหนดประเด็นปัญหาการวิจัย ซึ่งเปรียบเสมือนกับการตั้งโจทย์หรือคำถามในสิ่งที่ผู้วิจัยสงสัย ซึ่งประเด็นปัญหาส่วนใหญ่จะเป็นการแก้ปัญหาหรือพัฒนาผู้เรียน จากนั้นครุณักวิจัยจะดำเนินการเพื่อค้นหาคำตอบด้วยกระบวนการวิจัยซึ่งนำไปสู่การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การตั้งวัตถุประสงค์การวิจัย การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างหรือกลุ่มเป้าหมาย การสร้างนวัตกรรมและเครื่องมือวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ผลและสรุปผลการวิจัย และการเขียนรายงานการวิจัย ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการกำหนดประเด็นปัญหาการวิจัยเป็นสิ่งสำคัญที่ครุณักวิจัยต้องกำหนดให้ชัดเจนเพื่อนำไปสู่การดำเนินงานวิจัยที่มีคุณภาพ

ความหมายของปัญหาการวิจัย

มีผู้ให้ความหมายของปัญหาการวิจัยหลายท่าน ดังนี้

พิสนุ พงศ์ศรี (2551: 20) ได้กล่าวถึงความหมายของปัญหาการวิจัยว่า หมายถึง ประเด็นที่นักวิจัยสงสัยใคร่รู้และต้องดำเนินการตามระบบระเบียบวิธีวิจัย เพื่อค้นหาคำตอบที่ถูกต้องให้ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด ซึ่งในสถานการณ์ทั่วไปเรามักมีข้อสงสัยอยู่เสมอว่าทำไมจึงเกิดปรากฏการณ์บางอย่างขึ้น เพราะเหตุใด

วาโร เฟ็งส์วีสต์ (2551: 76) ได้กล่าวถึงความหมายของปัญหาการวิจัยว่า หมายถึง ประเด็นข้อสงสัย หรือคำถามที่ผู้วิจัยต้องการดำเนินการหาคำตอบด้วยกระบวนการวิจัย ปัญหาการวิจัยจะมีลักษณะเป็นข้อสงสัยของผู้วิจัยต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งที่เป็นความแตกต่างและไม่มี ความแตกต่างระหว่างสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวัง นั่นคือไม่ว่าสถานการณ์ต่าง ๆ จะเป็นปัญหาหรือไม่ก็ตาม แต่ถ้าหากว่าผู้วิจัยเห็นว่าควรหาคำตอบเพื่ออธิบายปรากฏการณ์เหล่านั้นก็สามารถนำมาเป็นประเด็นปัญหาการวิจัยได้

สุวิมล ติรกานันท์ (2551: 27) ได้กล่าวถึงความหมายของปัญหาการวิจัยว่า หมายถึง ประเด็นที่นักวิจัยสงสัยและต้องการดำเนินการเพื่อหาคำตอบที่ถูกต้องตรงกับความเป็นจริง ทำให้มีลักษณะเป็นข้อสงสัยของผู้วิจัยต่อสถานการณ์ ทั้งที่เป็นความขัดแย้งและไม่เป็นความขัดแย้งระหว่างสถานการณ์ที่เป็นจริงกับสถานการณ์ที่คาดหวังหรือสถานการณ์ที่ควรจะเป็น หากผู้วิจัยเห็นว่าหาคำอธิบายสถานการณ์ใดก็สามารถนำมาเป็นประเด็นปัญหาการวิจัยได้

จากความหมายของปัญหาการวิจัยที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า ปัญหาการวิจัย หมายถึง ประเด็นที่นักวิจัยสงสัยและต้องการค้นหาคำตอบด้วยกระบวนการวิจัย ซึ่งปัญหาดังกล่าวต้องเป็นปัญหาที่สามารถค้นหาปรากฏการณ์ที่เป็นจริงได้

แหล่งที่มาของปัญหาการวิจัย

มีผู้อธิบายถึงแหล่งที่มาของปัญหาไว้หลายท่าน ดังนี้

วโร เฟิงส์วีสต์ (2551: 77) กล่าวไว้ว่าปัญหาการวิจัยสามารถหาได้จากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

1. จากประสบการณ์ของผู้วิจัย ซึ่งอาจจะเป็นปัญหาที่ตนเองพบจากการประกอบอาชีพ หรือจากการสังเกตสภาพการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันแล้วนำประสบการณ์เหล่านั้นมาสร้างเป็นปัญหาเพื่อทำการวิจัย

2. จากทฤษฎี หรือแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ตนเองสนใจ ซึ่งแนวคิดหรือทฤษฎีจะ ช่วยแนะแนวทางว่าควรจะต้องศึกษาประเด็นใดเพิ่มเติม หรือทฤษฎีนั้นเราไม่เห็นด้วยจึงทำให้เกิดข้อสงสัยขึ้นมา ซึ่งจะนำไปสู่การตรวจสอบทฤษฎีก่อนที่จะนำไปประยุกต์ใช้ต่อไปก็ได้

3. จากการอ่านหนังสือ หรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย การที่ผู้วิจัยอ่านเอกสาร อย่างกว้างขวาง ทั้งในสาขาที่ตนศึกษาเล่าเรียนและที่สนใจ อ่านทั้งที่เป็นหนังสือ ตำราเรียน วารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ รวมทั้งหนังสือรวมคำปราศรัยของบุคคลสำคัญต่าง ๆ เมื่ออ่านมาก ๆ จะได้แนวคิด ซึ่งสามารถนำมาประมวลสร้างเป็นปัญหาสำหรับการวิจัยได้

4. จากแหล่งที่ให้ทุนอุดหนุนการวิจัย ปัจจุบันแหล่งทุนอุดหนุนการวิจัยมีมากมาย หลายแหล่ง เช่น สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สำนักงานกองทุนวิจัย สถาบันพระปกเกล้า มหาวิทยาลัย หรือหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน โดยปกติแหล่งทุนจะมีการกำหนดหัวข้อหรือปัญหา การวิจัยอย่างกว้าง ๆ ซึ่งจะเป็นการชี้แนะในการกำหนดปัญหาการวิจัยได้

5. จากบทความวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ ซึ่งมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่เปิดสอนในระดับบัณฑิตศึกษาหรือหน่วยงานวิจัยต่าง ๆ จะมีการรวบรวมไว้เป็นรูปเล่ม ถ้าผู้วิจัยอ่านงานวิจัยเหล่านี้ ก็จะทำให้ทราบว่าเราสนใจเรื่องใด มีแง่มุมใดบ้างที่มีผู้วิจัยไว้แล้ว และยังมีประเด็นใดบ้างที่น่าสนใจ และยังไม่มีการศึกษาวิจัย

6. จากข้อเสนอแนะของผลงานวิจัยที่ทำมาแล้ว ซึ่งเจ้าของงานวิจัยเหล่านั้นจะให้แนวคิด หรือข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปได้ ผู้อ่านสามารถที่จะนำประเด็นเหล่านี้มากำหนดเป็นปัญหาการวิจัยได้

7. วารสารวิจัยเฉพาะสาขาวิชา ในวารสารเหล่านั้นจะมีผลงานวิจัยใหม่ ๆ และทันสมัย ในสาขานั้น ๆ ทำให้ผู้ที่กำลังค้นคว้าหาหัวข้อปัญหาการวิจัยได้รู้ว่าปัญหาใดที่มีการศึกษาไว้บ้างแล้ว

8. นำคำพูด ข้อเสนอหรือข้อคิดจากผู้รู้หรือผู้ชำนาญในสาขานั้น ๆ มาคิดเพื่อตรวจสอบคำพูด ข้อเสนอหรือข้อคิดเหล่านั้นโดยการวิจัย

บุญชม ศรีสะอาด (2556: 11-12) ได้กล่าวถึงแหล่งของปัญหาการวิจัยว่ามีแหล่งที่จะช่วยให้สามารถพบปัญหา เลือกปัญหา หรือกำหนดปัญหาการวิจัยหลายแหล่ง ดังนี้

1. รายงานการวิจัยของคนอื่น ๆ ที่พิมพ์ออกมาแล้ว ไม่ว่าจะอยู่ในวารสารการวิจัยต่าง ๆ ทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ ปรินต์นิพนธ์หรือวิทยานิพนธ์ ซึ่งเป็นผลงานที่เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาของนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาโท และปริญญาเอก ของมหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษา หรือในรูปรายงานที่พิมพ์ออกมาเป็นเล่มหรือแม้กระทั่งบทความที่มีการรวบรวมไว้ การศึกษารายงานการวิจัยในแหล่งต่าง ๆ ดังกล่าว อาจช่วยให้ได้แนวคิด สามารถกำหนดปัญหาการ

วิจัยได้ ผู้วิจัยอาจพบวิธีการศึกษาที่น่าสนใจในการวิจัยเรื่องหนึ่ง และเห็นแนวทางที่จะนำมาศึกษากับปัญหาหนึ่งที่มีผู้ศึกษาโดยใช้วิธีที่แตกต่างกันออกไป

2. ทฤษฎี ข้อเสนอแนะใหม่ ๆ และบทความของผู้รู้ไม่ว่าจะอยู่ในตำราวารสารวิชาการต่าง ๆ การศึกษาทฤษฎี ข้อเสนอแนะใหม่ ๆ และบทความของผู้รู้อย่างกว้างขวางในตำรา เอกสาร วารสารวิชาการ ในด้านที่ตนสนใจ อาจช่วยให้มองเห็นปัญหาในการวิจัยได้

3. การเข้าร่วมสัมมนา ประชุมทางวิชาการ ในเรื่องต่าง ๆ อาจช่วยให้พบปัญหาที่ควรทำการวิจัยได้

4. การเสนอหัวข้อที่ควรทำวิจัย ของหน่วยงานที่ให้ทุน ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัย เช่น สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ การให้ทุนอุดหนุนการวิจัยโดยระบุลักษณะโครงการวิจัย หรือโดยการกำหนดเรื่องของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ อาจช่วยให้เลือกเรื่องที่จะวิจัยได้

5. จากการใช้คอมพิวเตอร์สืบค้นรายชื่อเรื่องต่าง ๆ ที่มีผู้วิจัยไว้แล้วตามหมวดต่าง ๆ ในสาขาที่ตนสนใจเพื่อที่จะได้แนวคิดในการวิจัย หรือสืบค้นผลงานวิจัยโดยย่อในเรื่องที่ตนสนใจเมื่อศึกษาในเรื่องเหล่านั้นอาจพบปัญหาที่จะทำวิจัย

6. จากการปฏิบัติงานในหน้าที่อาจพบปัญหาที่น่าทำวิจัย

ประสาธต์ เนืองเฉลิม (2556: 90-93) ได้กล่าวถึงแหล่งของปัญหาการวิจัยว่าการเลือกปัญหาที่จะนำไปสู่ประเด็นการวิจัยนั้น สามารถค้นหาได้จากหลายแหล่ง ซึ่งการเลือกปัญหาให้ได้ปัญหาวิจัยที่ดีทำได้ไม่ง่ายมากนัก ดังนั้น สิ่งที่จะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถเลือกปัญหาได้ง่ายขึ้นคือจะต้องรู้ว่าแหล่งของปัญหานั้นมาจากที่ใดบ้าง โดยทั่วไปแล้วแหล่งของปัญหาการวิจัยสามารถค้นหาได้จากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

1. ประสบการณ์ตรงของผู้วิจัยที่ได้จากการปฏิบัติงานหรือสิ่งที่ผู้วิจัยกำลังประสบอยู่ตามความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ หรือความสนใจใคร่รู้ของผู้วิจัยตามสภาพการจัดการเรียนการสอนบ่อยครั้งมักจะพบว่าปัญหาของการวิจัยนั้นมาจากห้องเรียน พฤติกรรมการเรียนของผู้เรียน ผู้วิจัยจะต้องสังเกตและทำความเข้าใจในประเด็นปัญหาตามสภาพความเป็นจริง เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติต่อการเรียน ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ทักษะการอ่าน ทักษะการเขียน ทักษะการพูด ความสามารถทางด้านความคิดขั้นสูง ฯลฯ

บ่อยครั้งจะพบว่านิสิตเดินเข้ามาหาและถามว่าจะทำวิจัยเรื่องอะไรดีถึงจะเหมาะสมและเป็นไปได้ สามารถทำวิจัยแล้วสำเร็จ การศึกษาได้ตามระยะเวลาที่หลักสูตรกำหนดไว้ สิ่งถัดไปที่ผู้เขียนจะถามย้อนกลับไปก็นิสิตก็คือ “ปัญหาที่โรงเรียนของครูคืออะไร ?” คำถามดังกล่าวจึงจะสะท้อนให้เห็นว่า ปัญหาการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนที่นำไปสู่ประเด็นของการวิจัยจึงมักจะมาจากสภาพการปฏิบัติงานของผู้สอน เช่น สภาพการจัดการเรียนการสอน การใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนรูปแบบหรือวิธีการสอนที่ใช้ พฤติกรรมของผู้เรียน ฯลฯ

2. การพูดคุยปรึกษาหารือกับเพื่อนร่วมงานหรือผู้รู้ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์การสอนโดยการพูดคุยเกี่ยวกับการเรียนการสอนตามโอกาสต่าง ๆ อาจนำไปสู่การทบทวนประเด็นปัญหาที่นำไปสู่การวิจัยได้เพราะบางครั้งเพื่อนร่วมงานหรือผู้รู้จะมีประเด็นปัญหาหรือประเด็นการวิจัยใหม่ ๆ

ทำทหายการพัฒนาการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี บางครั้งปัญหาการวิจัยอาจจะได้มาจากปรากฏการณ์ จากบุคคลรอบข้าง ซึ่งอาจจะทำให้เกิดความริเริ่มของงานวิจัยได้

3. การเข้าร่วมเวทีวิชาการ การประชุมสัมมนาทางวิชาลักษณะของประเด็นปัญหามักเกิดจากการเข้าร่วมรับฟังและยินดีรับข้อเสนอแนะจากผู้รู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้บนเวทีวิชาการซึ่งจะช่วยให้ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์มุมมองใหม่ ๆ หรือวิทยาการใหม่ ๆ ที่อาจนำไปสู่การกำหนดหัวข้อการวิจัยได้ เช่น การประชุมวิชาการระดับชาติ การประชุมวิชาการระดับนานาชาติ international Conference on Educational Reform

4. การอ่านเอกสารและศึกษาจากแหล่งวิทยาการต่าง ๆ เช่นการอ่านหนังสือพิมพ์ การอ่านบทความวิชาการ บทความวิจัยต่าง ๆ ที่ได้รับการเผยแพร่ทั้งในรูปแบบตีพิมพ์รูปเล่ม และเผยแพร่แบบออนไลน์ การศึกษาเอกสาร หลักการ ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถบ่งชี้ความเหมือนและความแตกต่างกับงานวิจัยที่ผ่านมาว่าเป็นอย่างไร เรื่องที่ทำวิจัยทันสมัยและน่าสนใจหรือไม่ การทบทวนเอกสารและงานวิจัย นอกจากจะทำให้ให้นักวิจัยได้ทราบถึงประเด็นแนวโน้มการวิจัยแล้ว ยังช่วยให้การตั้งสมมติฐานการวิจัยชัดเจนขึ้น สามารถสรุปและอภิปรายผลการวิจัยได้อย่างมีหลักการ ปัจจุบันการอ่านงานวิชาการต่าง ๆ สามารถเข้าถึงได้ง่ายโดยผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งช่วยให้ผู้วิจัยรับรู้ประเด็นการวิจัยใหม่ ๆ ได้อย่างกว้างขวางและสามารถวิเคราะห์แนวโน้มของการวิจัยทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้อย่างเท่าทัน สามารถนำมาปรับเป็นประเด็นการวิจัยให้สอดคล้องกับบริบทการจัดการเรียนการสอนได้

5. หน่วยงานวิจัยกำหนดโจทย์การวิจัย บางครั้งแหล่งทุนการวิจัยก็จะเป็นผู้กำหนดโจทย์หรือประเด็นการทำวิจัย ซึ่งจะช่วยให้นักวิจัยสามารถนำเสนอกรอบแนวคิดเพื่อขอรับทุนสนับสนุนการวิจัย เช่น สภาวิจัยแห่งชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฯลฯ

6. การอ่านผลงานวิจัยของผู้อื่น การกำหนดประเด็นปัญหาการวิจัยสามารถค้นหาได้จากรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์หรือบทความวิจัยก็ได้ ปัญหาที่สามารถนำมากำหนดประเด็นทางการวิจัยนั้นมักปรากฏในส่วนที่เป็นข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ซึ่งข้อเสนอแนะนี้จะทำให้นักวิจัยได้ต่อยอดการศึกษาจากงานวิจัยที่ผ่านมา แล้วเกิดความรู้สึกว้างงานวิจัยของตนไม่สมบูรณ์ควรได้รับการเติมเต็มโดยผ่านกระบวนการวิจัยอื่น ๆ

จากแหล่งที่มาของปัญหาการวิจัยที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า ปัญหาการวิจัยมาจากหลากหลายช่องทาง ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย การประชุมสัมมนา ประสบการณ์ ความสนใจส่วนตัว ผู้บังคับบัญชา ผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ ทั้งนี้ประเด็นปัญหาที่ผู้วิจัยสนใจจะศึกษาเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยกำลังจะค้นหาคำตอบในประเด็นที่สงสัยเพื่อให้เกิดองค์ความรู้

ความหมายของปัญหาการวิจัยในชั้นเรียน

มีผู้ให้ความหมายของการวิจัยไว้หลายท่าน ดังนี้

พิสนุ พงศ์ศรี (2551: 20) ได้ให้ความหมายของปัญหาการวิจัยชั้นเรียนว่า หมายถึง เป็นประเด็นที่ครูผู้วิจัยสงสัยใคร่รู้ เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาหรือพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม และต้องดำเนินการตามกระบวนการวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบเช่นเดียวกัน เพียงแต่อาจมีขั้นตอนหรือกระบวนการที่ลดลง โดยเป็นปัญหาที่แคบกว่า คือ เฉพาะในห้องเรียนหรือในสถานการณ์ที่ครูประสบอยู่โดยตรง

สุวิมล ว่องวานิช (2553: 48) ได้ให้ความหมายของปัญหาการเรียนรู้ หมายถึง ปรากฏการณ์ หรือสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนซึ่งส่งผลให้การเรียนรู้ไม่บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนด

ประสาธ เนืองเฉลิม (2556: 86) ได้ให้ความหมายของปัญหาการวิจัยชั้นเรียนว่า หมายถึง เป็นปัญหาที่ประสบพบเจอในห้องเรียน ปัญหาการเรียนการสอนอาจได้มาจากความแตกต่างระหว่างสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวัง หรือความไม่สอดคล้องกันระหว่างสภาพที่เกิดขึ้นจริงกับสภาพที่ควรจะเป็น ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องได้รับการแก้ไข หรือพัฒนาอย่างเป็นระบบ หรือได้รับการป้องกัน

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2559: 61) ได้ให้ความหมายของปัญหาการวิจัยชั้นเรียนว่า หมายถึง ประเด็นข้อสงสัยหรือคำถามที่ครูนักวิจัยต้องการดำเนินการเพื่อหาคำตอบให้ถูกต้อง ตรงกับความเป็นจริงด้วยกระบวนการวิจัย คำถามวิจัยจะมีลักษณะเป็นข้อสงสัยของครูนักวิจัยต่อสภาพการณ์ต่าง ๆ ทั้งที่เป็นความแตกต่างและไม่แตกต่างระหว่างสภาพที่คาดหวังกับสภาพที่เป็นจริงเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

จากความหมายของปัญหาการวิจัยในชั้นเรียนที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า ปัญหาการวิจัยในชั้นเรียน หมายถึง สภาพหรือปรากฏการณ์ที่ครูผู้สอนประสบในชั้นเรียน ซึ่งเป็นสิ่งที่ เป็นอุปสรรคต่อการจัดการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนไม่บรรลุตามสิ่งที่ครูคาดหวังไว้ ดังนั้นครูจึงพยายามหาแนวทางที่แก้ไขสภาพดังกล่าวด้วยการทำวิจัยในชั้นเรียนที่เป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัยเพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาของผู้เรียนได้

วิธีการวิเคราะห์ปัญหาการวิจัยในชั้นเรียน

มีนักวิชาการที่กล่าวถึงวิธีการวิเคราะห์ปัญหาการวิจัยในชั้นเรียน ไว้ดังนี้

สุวิมล ว่องวานิช (2553: 48) ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในห้องเรียน คือ ปรากฏการณ์หรือสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในห้องเรียน หรือสิ่งที่เกิดกับผู้เรียนซึ่งเป็นปัญหาที่ส่งผลให้การเรียนการสอนไม่บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนด สิ่งที่สังเกตเห็นดังกล่าวจะนำไปสู่การกำหนดข้อสงสัยว่า “มีอะไรเกิดขึ้น” สิ่งนั้นก่อให้เกิดปัญหาอย่างไร “ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น” “ทำไมจึงไม่เป็นไปตามที่ควรจำเป็น” “ฉันสามารถทำอะไรได้บ้าง” ข้อสงสัยที่กำหนดในลักษณะคำถามที่กว้างนี้ทำให้ครูเกิดความสนใจที่จะค้นหาคำตอบ และทำการศึกษาเพื่อให้ตนเองมีความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

การวิเคราะห์สภาพปัญหาในห้องเรียนจึงเป็นขั้นตอนสำคัญที่ครูแต่ละคนต้องทำการสำรวจหรือศึกษาว่ามีอะไรเกิดขึ้นในห้องเรียน สิ่งนั้นเป็นปัญหาหรือไม่ และหากสภาพที่เกิดขึ้นในห้องเรียนแสดงถึงปัญหาหลายประการที่ต้องการการแก้ไข ครูก็จำเป็นต้องจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังของปัญหาเหล่านั้น

1. ประเด็นในการวิเคราะห์สภาพปัญหา

ครูนักวิจัยควรตั้งคำถามกับตนเองหลังจากสังเกตเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนที่ตนเองรับผิดชอบดังต่อไปนี้

- 1.1 ปัญหาที่เกิดขึ้นคืออะไร
- 1.2 ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาของใคร
- 1.3 ปัญหาที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อใครและอะไรบ้าง
- 1.4 ปัญหาที่เกิดขึ้นมีความสำคัญในระดับใด เมื่อเทียบกับปัญหาอื่น ปัญหาใดสำคัญกว่ากัน

1.5 ปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับปัญหาหรือเหตุการณ์อื่น ๆ อะไรบ้าง อย่างไร

1.6 ใครคือผู้รับผิดชอบหลักในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว และการแก้ไขปัญหานั้นต้องเกี่ยวข้องกับใครหรือไม่ อย่างไร

2. การใช้ประโยชน์จากผลการวิเคราะห์สภาพปัญหา

ผลที่ได้จากการวิเคราะห์สภาพปัญหานี้นำไปสู่การกำหนดคำถามวิจัยที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในห้องเรียน ทำให้ผู้วิจัยสามารถตัดสินใจในการวางแผนการวิจัยได้ดังนี้

2.1 สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นนำไปสู่การกำหนดคำถามวิจัยได้หลายคำถามที่ไม่เหมือนกัน การวิเคราะห์สภาพปัญหาจะทำให้ทราบว่าคำถามวิจัยใดมีความสำคัญที่สุดหรือเร่งด่วนที่สุดที่ต้องนำมาหาคำตอบก่อน

2.2 สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นอาจเกิดกับนักเรียนทั้งห้องหรือเกิดกับนักเรียนบางคน การวิเคราะห์ปัญหาทำให้ผู้วิจัยตัดสินใจได้ว่ากลุ่มเป้าหมายของการศึกษาครั้งนั้นคือใคร

2.3 สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น บางครั้งครูคนเดียวแก้ไขไม่ได้ ต้องอาศัยเพื่อนครูคนอื่นหรือผู้เกี่ยวข้อง หรือนักวิชาการภายนอกมาร่วมกันวางแผนการแก้ไขปัญหา ดังนั้น ครูผู้ที่กำลังทำวิจัยจะมีข้อมูลตัดสินใจในการวิจัยนั้นสมควรใช้รูปแบบการวิจัยแบบใด จำเป็นต้องเชิญบุคคลภายนอกที่มีความชำนาญมาช่วยให้คำแนะนำหรือไม่ เช่น การใช้รูปแบบจัดการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หากครูไม่รู้ว่าจะจัดการเรียนรู้อย่างไร ก็ต้องระดมความคิดจากผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด การวิจัยที่เหมาะสมสำหรับกรณีนี้ ก็จะเป็นการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนแบบร่วมมือ

2.4 ในบางคำถามวิจัยจำเป็นต้องแก้ไขในระดับกว้างหรือทำในระดับโรงเรียนไม่ใช่เป็นปัญหาที่แก้ไขได้ในชั้นเรียนนั้น หรือห้องเรียนนั้น เช่น ปัญหาในการเรียนคณิตศาสตร์ หากผู้เรียนมีพื้นฐานอ่อนอันเนื่องมาจากการจัดกระบวนการเรียนรู้ก่อนหน้านั้น การแก้ไขเฉพาะรายบุคคลไม่ได้ขจัดต้นเหตุของปัญหาให้หมดไปได้ อาจจำเป็นต้องแก้ไขโดยปฏิรูปการเรียนรู้เกี่ยวกับการสอนคณิตศาสตร์ใหม่ทั้งหมด ลักษณะของการวิจัยนี้จะเป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบทำในระดับโรงเรียน

3. การตั้งข้อสงสัย

ครูต้องเป็นคนช่างสังเกต แล้วสะท้อนสิ่งที่สังเกตเห็น ตั้งเป็นข้อสงสัยโดยการถามตนเอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

3.1 คุณมีข้อสงสัยอะไรบ้างเกี่ยวกับการสอนและการเรียนรู้ของนักเรียนของคุณ

3.2 สิ่งที่ทำให้คุณสงสัยว่าเป็นปัญหาในชั้นเรียนของคุณ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระ หรือการจัดการเรียนการสอน

3.3 ลักษณะอะไรบ้างในการเรียนรู้ของนักเรียนที่คุณอยากทำความเข้าใจให้ดีขึ้น

3.4 ลักษณะของการสอนอะไรบ้างที่เป็นปัญหาของคุณ และทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

3.5 คุณรู้อะไรบ้างเกี่ยวกับการสอนของคุณ และเกี่ยวกับการเรียนรู้ของนักเรียนซึ่งคุณต้องการตรวจสอบ

อนุวัติ คุณแก้ว (2555: 37-40) ได้กล่าวถึงวิธีการวิเคราะห์ปัญหาในชั้นเรียน ดังประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1. ลักษณะของปัญหาการเรียนการสอนเพื่อการวิจัยในชั้นเรียน

ในการทำวิจัยในชั้นเรียน จุดเริ่มต้นครูผู้สอนต้องวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาในการเรียนการสอน การวิเคราะห์ปัญหาจะช่วยให้ครูผู้สอนสามารถกำหนดปัญหาการวิจัย (Research problem) ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนได้อย่างเฉพาะเจาะจงและชัดเจน เพื่อศึกษาค้นหาคำตอบในการวิเคราะห์ปัญหาในชั้นเรียนได้ ลักษณะปัญหาการวิจัย ควรมีลักษณะดังนี้

1.1 เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน เป็นปัญหาจริงที่เกิดขึ้นในวิชาที่สอน เช่น เมื่อสอนนักเรียนจบเนื้อหา หรือ หลักสูตรแล้ว พบว่า นักเรียนบางคน หรือ นักเรียนส่วนใหญ่สอบไม่ผ่าน หรือ มีผลการเรียนค่อนข้างต่ำ

1.2 เป็นปัญหาที่มีความเหมาะสมที่จะนำมาทำการวิจัย ปัญหาบางปัญหาไม่เหมาะสมที่จะนำมาวิจัย เพราะสามารถหาคำตอบโดยสามัญสำนึกได้ (Common sense) เช่น ปัญหาการคุยกันในห้องเรียน ปัญหาการไม่มีอุปกรณ์มาเรียน เป็นต้น

1.3 เป็นปัญหาที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนา และปรับปรุงการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก สำหรับประเด็นนี้ จะเกี่ยวเนื่องกับประเด็นที่ผ่านมา กล่าวคือ ปัญหาที่จะวิจัยนั้นต้องสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับทั้งครูและนักเรียน โดยครูได้ทราบถึงวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างมีระบบ และนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

1.4 เป็นปัญหาที่ครูมีความสนใจ และมีความรู้ในการที่จะแก้ไขปัญหานั้น ปัญหาบางปัญหาถึงจะเป็นปัญหาก็จริง แต่ไม่น่าสนใจ หรือไม่ใช่ปัญหาสำคัญ ปัญหาที่นำมาวิจัยนั้น ครูต้องมีความสนใจ และมีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ เป็นอย่างดี เพราะจะทำให้สามารถทำการวิจัยได้สำเร็จลุล่วง และมีความสุขกับการแก้ปัญหานั้น ๆ

1.5 เป็นปัญหาที่สามารถหาคำตอบได้ ด้วยวิธีการที่เป็นระบบ กล่าวคือ ไม่เป็นปัญหาที่กว้างจนเกินไป สามารถหาคำตอบด้วยวิธีการที่ไม่ยากจนเกินไป ไม่ต้องใช้งบประมาณมากนัก ระยะเวลาที่ต้องไม่ยาวนาน

2. การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการพัฒนาการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการทำวิจัยในชั้นเรียน ผู้ที่จะทำวิจัยหรือครูผู้สอน ต้องวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนในรายวิชาต่าง ๆ หรือ จะเป็นปัญหาทางด้านพฤติกรรมของนักเรียน ซึ่งเป็นปัญหาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อที่จะได้ทราบสาเหตุของปัญหา ลักษณะของปัญหา เพื่อจะได้หาแนวทางแก้ปัญหานั้น ๆ การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา และกำหนดแนวทางเลือกในการแก้ปัญหา เป็นขั้นตอนสำคัญยิ่งของการพัฒนาหรือการแก้ปัญหานั้นที่ครูผู้สอนจะได้นำไปใช้ในการกำหนดวิธีการแก้ปัญหา หรือพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา

ปัญหาที่เกิดขึ้นในการเรียนการสอน มีปัญหาเกิดขึ้นหลาย ๆ ปัญหา เช่น ปัญหาที่ตัวนักเรียน ได้แก่ ความสามารถทางสติปัญญา (I.Q.) ความฉลาดทางอารมณ์ (E.Q.) ความสามารถ

ในการปฏิบัติงานต่าง ๆ สภาพทางร่างกาย สุขภาพที่ส่งผลต่อการเรียน ฯลฯ ปัญหาที่เกิดจากครู ได้แก่ ครูขาดเทคนิคการสอนใหม่ ๆ ครูขาดความกระตือรือร้นและสนใจในการสอน ครูไม่ได้ให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมตามแผนการเรียนรู้ ครูไม่ทำหรือใช้แผนการเรียนรู้และครูไม่ใช้นวัตกรรมประกอบการสอน เป็นต้น ดังนั้น ครูควรจัดลำดับความสำคัญของปัญหา โดยพิจารณาจากความรุนแรงของปัญหา ว่าปัญหาใดควรได้รับการแก้ไขหรือพัฒนาอย่างเร่งด่วน เพื่อตอบสนองความต้องการของนักเรียนเป็นรายบุคคลหรือกลุ่ม ให้ได้ตามความเหมาะสมในการแก้ปัญหา จากนั้นวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา เพื่อการนำไปสู่การวางแผนออกแบบสื่อหรือวิธีการหรือกิจกรรมการเรียนรู้ โดยครูจะต้องมีความเข้าใจถึงกระบวนการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะทำให้ครูมองเห็นความสัมพันธ์ของภารกิจ และองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งในด้านปัจจัย กระบวนการ และผลผลิตที่ชัดเจน เพื่อให้การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาเป็นไปอย่างถูกต้อง

ปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน หากพิจารณาโดยใช้เวลาเป็นเครื่องกำหนด สามารถแบ่งปัญหาเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) ปัญหาเชิงแก้ไขปรับปรุง เป็นความแตกต่างระหว่างสภาพที่เป็นจริง กับสภาพที่ต้องการให้เกิด หรือ สภาพที่คาดหวังในปัจจุบัน

2) ปัญหาเชิงป้องกัน เป็นปัญหาที่เคยเกิดจากการพิจารณา แนวโน้มจากอดีต ถึงปัจจุบัน แล้วเห็นว่า สิ่งที่เป็นจริงหรือสิ่งที่เกิดขึ้นจริง จะต่ำกว่าสิ่งที่คาดหวังในระยะต่อไป

3) ปัญหาเชิงพัฒนา เป็นปัญหาที่เกิดจากความต้องการเพิ่มคุณภาพของผลงาน หรือเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานให้ดีขึ้นกว่าเดิม เป็นการเปลี่ยนระดับสิ่งที่คาดหวังในอนาคตให้สูงขึ้น

2.2 การกำหนดแนวทางเลือกในการแก้ปัญหา

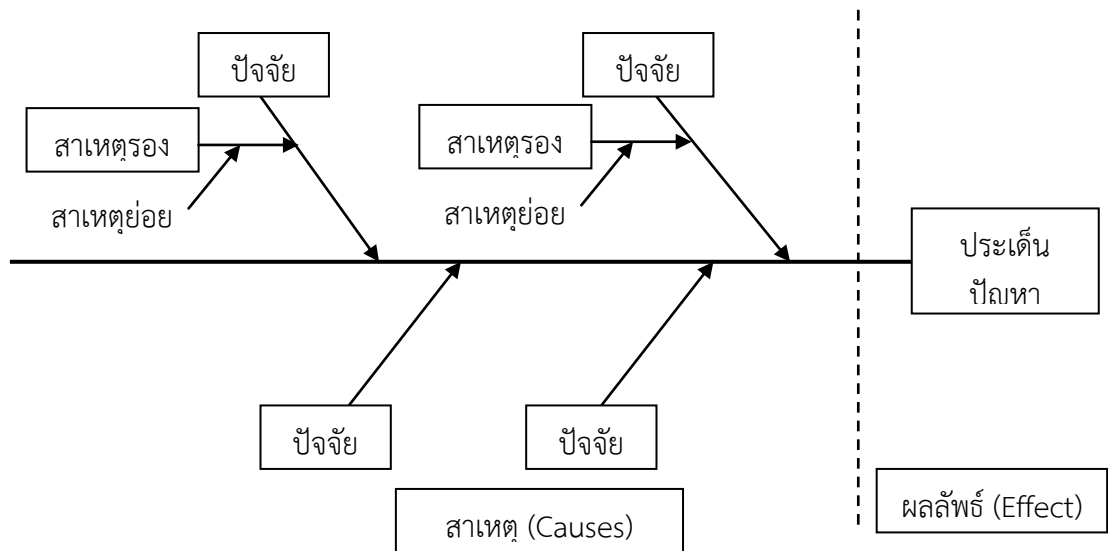
เมื่อครูได้ทำการวิเคราะห์ปัญหาเรียบร้อยแล้ว ลำดับต่อไปต้องกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาเพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวางแผนปรับกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนา กิจกรรม รวมทั้งพัฒนานวัตกรรมการศึกษา ให้เหมาะสมกับนักเรียนแต่ละคน หรือแต่ละกลุ่ม ที่ครูผู้สอนต้องการพัฒนาตามกระบวนการเรียนรู้ ให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนานักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ ครูจะต้องนำหลักการ ทฤษฎี ตามหลักการของศาสตร์สาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการปรับปรุง/พัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้ และนวัตกรรมการศึกษา เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น และมีคุณภาพ

พิชิต ฤทธิจรูญ (2559: 66-76) ได้กล่าวถึงวิธีการวิเคราะห์ปัญหาการเรียนรู้ซึ่งเป็นกระบวนการเพื่อพิจารณาปัญหาการเรียนรู้และสาเหตุของปัญหา ไว้ดังนี้

1. การวิเคราะห์ปัญหาโดยใช้วิธีการเชิงระบบ โดยระบุปัญหาการเรียนรู้ที่เป็นปัญหาด้านผลผลิตการเรียนรู้ ซึ่งอาจได้มาจากการวิเคราะห์ผลการสังเกต ผลการตรวจชิ้นงาน ผลการทดสอบ การทำแบบฝึกหัด หรือการซักถาม แล้ววิเคราะห์ย้อนกลับไปที่กระบวนการจัดการเรียนรู้ กระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรกับวิธีการหรือพฤติกรรมการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน และวิเคราะห์ย้อนกลับไปถึงสาเหตุที่มาจากปัจจัยในการจัดการเรียนรู้ว่าปัญหาด้านผลผลิตหรือผลการเรียนรู้ที่ไม่ได้มาตรฐาน การเรียนรู้นั้นมาจากสาเหตุใดบ้าง มีสาเหตุมาจากกระบวนการจัดการเรียนรู้ของครู หรือมาจากสาเหตุด้านปัจจัยที่ยังขาดทักษะการจัดการเรียนรู้ของครู

2. การวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของปัญหาโดยใช้แผนผังความคิด การวิเคราะห์ปัญหาวิธีนี้จะใช้การเขียนแผนผังความคิด ซึ่งจะช่วยรวบรวมและจัดระบบความคิดของครุณักวิจัยเกี่ยวกับปัญหาที่จะทำวิจัยให้เห็นภาพชัดเจนขึ้นว่า ปัญหานั้น ๆ อยู่ในระดับใด เกี่ยวข้องกับเรื่องใด เชื่อมโยงกันอย่างไร และแง่มุมหรือประเด็นใดที่ควรนำมาเป็นปัญหาวิจัย วิธีการวิเคราะห์โดยเขียนปัญหาการเรียนรู้เป็นแผนภาพหลักก่อนแล้วจึงเขียนภาพย่อยเป็นสาเหตุที่เชื่อมโยงกัน

3. การวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของปัญหาโดยใช้แผนผังก้างปลา (Fishbone Diagram) แผนผังก้างปลาหรือเรียกเป็นทางการว่า แผนผังสาเหตุและผล (Cause and Effect Diagram) เป็นแผนผังที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัญหากับสาเหตุทั้งหมดที่เป็นไปได้ที่อาจก่อให้เกิดปัญหานั้นที่สามารถวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาได้ค่อนข้างชัดเจนในเชิงเหตุผลและง่ายต่อการวิเคราะห์หาสาเหตุย่อย ในการใช้แผนผังก้างปลาวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของปัญหานั้น ให้เขียนหัวปลาไว้ทางขวามือ และเขียนลูกศรชี้ให้ถูกทางอย่างชัดเจน รูปแบบการเขียนแผนผังก้างปลา ดังแสดงในภาพที่ 4.1

ภาพที่ 4.1 รูปแบบการเขียนแผนผังก้างปลา

ที่มา : พิชิต ฤทธิจรูญ (2559: 72)

4. การวิเคราะห์ปัญหาการเรียนรู้และสาเหตุโดยใช้เทคนิคการตั้งคำถาม การวิเคราะห์ปัญหาวิธีนี้จะใช้วิธีตั้งคำถามเกี่ยวกับสภาพปัญหาการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน โดยใช้คำถามหลักคือ อะไร ทำไม และอย่างไร แล้วนำไปสู่การกำหนดเป็นถาพวิจัยที่ครุณักวิจัยสนใจอยากค้นหาคำตอบหรือหาวิธีการแก้ปัญหา ซึ่งจะให้ได้คำถามวิจัย หัวข้อวิจัย หรือชื่อเรื่องวิจัยที่หลากหลาย

จากวิธีการวิเคราะห์ปัญหาในชั้นเรียนที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า การวิจัยในชั้นเรียนเริ่มจากการวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น ว่าปัญหานั้นมีสาเหตุมาจากอะไรบ้าง แล้วจะใช้วิธีการใดแก้ปัญหาดังกล่าว ปัญหาอาจจะเกิดจากผู้เรียน ครูผู้สอน หลักสูตร สื่อการเรียนการสอน ดังนั้นการวิเคราะห์ปัญหาครุณักวิจัยสามารถดำเนินการได้หลากหลายวิธีเพื่อให้สามารถทราบประเด็นปัญหาที่

แท้จริงเพื่อนำไปสู่การแก้ไขที่ถูกต้อง การวิเคราะห์ปัญหาในชั้นเรียน เช่น การวิเคราะห์เชิงระบบ การวิเคราะห์ด้วยแผนผังความคิด การวิเคราะห์ด้วยแผนผังก้างปลา และการวิเคราะห์ด้วยการตั้งคำถาม

ตัวอย่างการวิเคราะห์สภาพปัญหาในชั้นเรียน

ตัวอย่างที่ 4.1 การวิเคราะห์สภาพปัญหาวิจัยในชั้นเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ภูมิศาสตร์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์

ที่มาของสภาพปัญหา ครูผู้สอนสามารถเก็บข้อมูลจากวิธีการ ดังนี้

1. จากการสังเกตแบบเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ
2. จากการทดสอบ
3. จากการสัมภาษณ์ หรือจากการสอบถาม
4. จากการทำแบบฝึกหัด

ตารางที่ 4.1 การวิเคราะห์สภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอน เรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์

ครู	นักเรียน	สื่อการสอน
1. เนื้อหามีจำนวนมาก	1. เรียกชื่อเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ไม่ถูกต้อง	1. มีเฉพาะตำราเรียน
2. สอนแบบบรรยาย	2. ขาดทักษะการใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์	2. ข้อมูลบทเรียนไม่ทันสมัย
3. มีภาระงานมาก	3. ไม่เห็นความสำคัญของการเรียน	3. ขาดแคลนสื่อการสอน
4. ไม่มีเวลาเตรียมสอน	4. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ	4. ระบบเทคโนโลยีไม่เอื้อต่อการสอน

หลังจากวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการเรียนการสอนจะพบว่า มีปัญหาหลายอย่าง ทั้งจากครูผู้สอน นักเรียน และสื่อการสอน ดังนั้นขั้นตอนต่อไปครูนักวิจัยต้องทำการคัดเลือกปัญหาที่จะทำวิจัยในชั้นเรียนตามลำดับความสำคัญหรือความรุนแรงของปัญหา

ตัวอย่างที่ 4.2 การวิเคราะห์สภาพปัญหาวิจัยในชั้นเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่อง ศาสนพิธี

ที่มาของสภาพปัญหา ครูผู้สอนสามารถเก็บข้อมูลจากวิธีการ ดังนี้

1. จากการสังเกตแบบเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ
2. จากการสัมภาษณ์
3. จากการสอบถาม
4. จากการปฏิบัติของผู้เรียน

ตารางที่ 4.2 การวิเคราะห์สภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอน เรื่อง ศาสนพิธี

ครู	นักเรียน	สื่อการสอน
1. เนื้อหาเป็นนามธรรม	1. ปฏิบัติตามขั้นตอนของศาสนพิธีไม่ถูกต้อง	1. ภาพในตำราเรียนไม่ชัดเจน
2. สอนแบบบรรยาย	2. ไม่เข้าใจหลักธรรมอริยสัจ 4	2. ข้อมูลบทเรียนไม่ทันสมัย
3. ไม่ถนัดในสอนวิชาพุทธศาสนา	3. เรียงลำดับเหตุการณ์พุทธประวัติไม่ถูกต้อง	3. ขาดแคลนสื่อและอุปกรณ์ทางศาสนพิธี

หลังจากวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการเรียนการสอนจะพบว่ามีความหลากหลายทั้งจากครูผู้สอน นักเรียน และสื่อการสอน ดังนั้นขั้นตอนต่อไปครูนักวิจัยต้องทำการคัดเลือกปัญหาที่จะทำวิจัยในชั้นเรียนตามลำดับความสำคัญหรือความรุนแรงของปัญหา

การเลือกปัญหาการวิจัยในชั้นเรียน

ประสาธ เนืองเฉลิม (2556: 86-93) ได้กล่าวถึงการเลือกปัญหาการวิจัยในชั้นเรียน ดังนี้

1. ลักษณะของปัญหาการเรียนการสอน

ปัญหาที่จะนำมาทำการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน อาจกล่าวได้ว่าเป็นปัญหาที่ประสบพบเจอในห้องเรียน เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ความคิดสร้างสรรค์ เจตคติต่อวิชาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ฯลฯ ปัญหาการเรียนการสอนอาจได้มาจากความแตกต่างระหว่างสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวัง หรือความไม่สอดคล้องกันระหว่างสภาพที่เกิดขึ้นจริงกับสภาพที่ควรจะเป็น ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องได้รับการแก้ไข หรือพัฒนาอย่างเป็นระบบ หรือได้รับการป้องกัน ลักษณะของปัญหามีรายละเอียดดังนี้

ปัญหาเชิงแก้ไขปรับปรุง คือ ปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว ณ จุดใดจุดหนึ่งในอดีตและปัจจุบัน ยังคงเป็นปัญหาอยู่ ปัญหานี้ต้องได้รับการแก้ไข ถ้าไม่แก้ไขจะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคตได้ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ต้องรีบแก้ไขทันที เช่น พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของผู้เรียนที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน

ปัญหาเชิงป้องกัน คือ ปัญหาที่เป็นจริงและเกิดขึ้นจริง แต่มีผลต่ำกว่าสิ่งที่คาดหวัง และคาดว่าจะเกิดเป็นปัญหาในอนาคตได้ ถ้าไม่ป้องกันไว้ก่อน

ปัญหาเชิงพัฒนา คือ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน จึงไม่เป็นปัญหา แต่อาจเป็นปัญหาในระยะต่อไปถ้ายังปฏิบัติงานเช่นเดิมสิ่งที่จริงจะต่ำกว่าสิ่งที่คาดหวัง หรือปัจจุบันไม่มีปัญหา แต่ต้องมีการพัฒนาไม่เช่นนั้นจะไม่เกิดการสร้างสรรค์หรือทันต่อการเปลี่ยนแปลงกับสิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต

2. แหล่งของปัญหาการวิจัย

การเลือกปัญหาที่จะนำไปสู่ประเด็นการวิจัยนั้น สามารถค้นหาได้จากหลายแหล่ง ซึ่งการเลือกปัญหาให้ได้ปัญหาวิจัยที่ดีที่สุดทำได้ไม่ยากมากนัก ดังนั้น สิ่งที่จะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถเลือกปัญหาได้ง่ายขึ้นคือจะต้องรู้ว่าแหล่งของปัญหานั้นมาจากที่ใดบ้าง โดยทั่วไปแล้วแหล่งของปัญหาการวิจัยสามารถค้นหาได้จากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

1. ประสบการณ์ตรงของผู้วิจัยที่ได้จากการปฏิบัติงานหรือสิ่งที่คุณวิจัยกำลังประสบอยู่ตามความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ หรือความสนใจใคร่รู้ของผู้วิจัยตามสภาพการจัดการเรียนการสอนบ่อยครั้งมักจะพบว่าปัญหาของการวิจัยนั้นมาจากห้องเรียน พฤติกรรมการเรียนของผู้เรียน ผู้วิจัยจะต้องสังเกตและทำความเข้าใจในประเด็นปัญหาตามสภาพความเป็นจริง เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติต่อการเรียน ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ทักษะการอ่าน ทักษะการเขียน ทักษะการพูด ความสามารถทางด้านการคิดขั้นสูง ฯลฯ

2. การพูดคุยปรึกษาหารือกับเพื่อนร่วมงานหรือผู้รู้ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์การสอนโดยการพูดคุยเกี่ยวกับการเรียนการสอนตามโอกาสต่าง ๆ อาจนำไปสู่การทบทวนประเด็นปัญหาที่นำไปสู่การวิจัยได้เพราะบางครั้งเพื่อนร่วมงานหรือผู้รู้ อาจมีประเด็นปัญหาหรือประเด็นการวิจัยใหม่ ๆ ทำหยาการพัฒนาการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี บางครั้งปัญหาการวิจัยอาจจะได้มาจากปรากฏการณ์หรือได้ยินแว่ว ๆ มา จากบุคคลรอบข้าง ซึ่งอาจจะทำให้เกิดความริเริ่มของงานวิจัยได้

3. การเข้าร่วมเวทีวิชาการ การประชุมสัมมนาทางวิชาลักษณะของประเด็นปัญหา มักเกิดจากการเข้าร่วมรับฟังและยินดีรับข้อเสนอแนะจากผู้รู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้บนเวทีวิชาการซึ่งจะช่วยให้ผู้วิจัยได้สร้างมุมมองใหม่ ๆ หรือวิทยาการใหม่ ๆ ที่อาจนำไปสู่การกำหนดหัวข้อการวิจัยได้ เช่น การประชุมวิชาการระดับชาติ การประชุมวิชาการระดับนานาชาติ

4. การอ่านเอกสารและศึกษาจากแหล่งวิทยาการต่าง ๆ เช่น การอ่านหนังสือพิมพ์ การอ่านบทความวิชาการ บทความวิจัยต่าง ๆ ที่ได้รับการเผยแพร่ทั้งในรูปแบบตีพิมพ์รูปเล่ม และเผยแพร่แบบออนไลน์ การศึกษาเอกสาร หลักการ ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถบ่งชี้ความเหมือนและความแตกต่างกับงานวิจัยที่ผ่านมาว่าเป็นอย่างไร เรื่องที่ทำวิจัยทันสมัยและน่าสนใจหรือไม่ การทบทวนเอกสารและงานวิจัย นอกจากจะทำให้นักวิจัยได้ทราบถึงประเด็นแนวโน้มการวิจัยแล้ว ยังช่วยให้การตั้งสมมติฐานการวิจัยชัดเจนขึ้น สามารถสรุปและอภิปรายผลการวิจัยได้อย่างมีหลักการ

5. หน่วยงานวิจัยกำหนดโจทย์การวิจัย บางครั้งแหล่งทุนการวิจัยก็จะเป็นผู้กำหนดโจทย์หรือประเด็นการทำวิจัย ซึ่งจะช่วยให้ นักวิจัยสามารถนำเสนอกรอบแนวคิดเพื่อขอรับทุนสนับสนุนการวิจัย เช่น สภาวิจัยแห่งชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฯลฯ

6. การอ่านผลงานวิจัยของผู้อื่น การกำหนดประเด็นปัญหาการวิจัยสามารถค้นหาได้จากรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์หรือบทความวิจัยก็ได้ ปัญหาที่สามารถนำมากำหนดประเด็นทางการวิจัยนั้นมักปรากฏในส่วนที่เป็นข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ซึ่งข้อเสนอแนะนี้จะทำให้นักวิจัยได้ต่อยอดการศึกษาจากงานวิจัยที่ผ่านมา แล้วเกิดความรู้สึกว่างานวิจัยของตนไม่สมบูรณ์ ควรได้รับการเติมเต็มโดยผ่านกระบวนการวิจัยอื่น ๆ

3. เกณฑ์ในการเลือกปัญหาวิจัยการเรียนการสอน

การเลือกปัญหาการวิจัยเป็นหัวใจสำคัญของการนำไปสู่การทำวิจัย ซึ่งจะต้องมีประโยชน์และสามารถทำการวิจัยได้ ทั้งนี้ การกำหนดประเด็นการวิจัยจะต้องสอดคล้องกับปัญหาที่จะศึกษา ซึ่งมีเกณฑ์ในการเลือกปัญหาการวิจัย ดังนี้

1. ด้านผู้วิจัย

งานวิจัยนั้นเกิดจากความสนใจใคร่รู้ในประเด็นการเรียนการสอนอย่างแท้จริง เนื่องจากการวิจัยต้องอาศัยความเพียรพยายาม มีใจรักที่จะแสวงหาและพัฒนาความรู้ด้านการเรียน การสอน ผู้วิจัยจึงต้องมีความรักที่จะทำวิจัยเป็นพื้นฐาน ถ้าหากปัญหานั้นไม่ได้เกิดจากความสนใจ แล้ว ก็จะส่งผลให้งานวิจัยที่ออกมาไม่มีคุณภาพหรือเกิดความเบื่อหน่าย ขาดแรงจูงใจในการพัฒนา ตน พัฒนางานและขาดการสานต่อองค์ความรู้ใหม่

การเลือกปัญหาการวิจัยต้องมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับงานที่ตนปฏิบัติ เพื่อส่งเสริม ทักษะและความสามารถตามพื้นฐานความรู้และทัศนคติ ผู้วิจัยต้องทำความเข้าใจตนเองว่ามีศักยภาพ อยู่ในระดับใด เพื่อประเมินประสบการณ์และขีดจำกัด ถ้าหากเลือกปัญหาการวิจัยที่ไม่สะท้อนตาม สภาพความสามารถและงานตามหน้าที่ของตนเองแล้วอาจนำไปสู่ความล้มเหลวของการทำวิจัยใน ลำดับต่อไป

งบประมาณสำหรับการทำวิจัยมีเพียงพอมากน้อยหรือไม่ ค่าใช้จ่ายในการทำวิจัยอาจ ต้องพิจารณาให้ละเอียดรอบคอบ ควรมีการจัดทำประมาณการค่าใช้จ่ายในโครงการวิจัย ทั้งนี้เพื่อจะ ได้ทราบถึงภาระงานวิจัยและความลุ่มลึกเชิงวิชาการที่สามารถเปลี่ยนผ่านตามกรอบงบประมาณการ วิจัยที่จัดทำขึ้น บางครั้งงานวิจัยอาจไม่ต้องใช้งบดำเนินการมาก แต่ให้ผลที่คุ้มค่าต่อการนำงานวิจัยไป ใช้ประโยชน์ หรือบางครั้งที่จะต้องเทงบประมาณการวิจัยสำหรับโครงการใหญ่ หรือมีผลกระทบในเชิง สังคมด้านการนำไปใช้ประโยชน์ ผู้วิจัยอาจจัดทำรายละเอียดโครงการ เพื่อเสนอขอรับทุนจาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สภาวิจัยแห่งชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

เวลาในการทำวิจัยก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้งานวิจัยสำเร็จตามเป้าหมาย ทำให้ ผู้วิจัยจะต้องกำหนดหรือจัดสรรเวลาสำหรับการทำวิจัยอย่างเป็นระบบ มีวินัยในการทำงาน บางครั้ง อาจจะต้องใช้เวลาเพื่อการเดินทาง การพบปะพูดคุยกับผู้เชี่ยวชาญ การสอบถามผู้เรียน ฯลฯ ซึ่งสิ่ง เหล่านี้ล้วนแล้วแต่ต้องอาศัยเวลาในการดำเนินงานทั้งสิ้น บางครั้งบางคราวสำหรับบางคนที่อาจจะ ต้องทุ่มเทเวลาให้กับภาระงานอย่างอื่น เช่น งานบริหาร งานประกันคุณภาพ งานบริการสังคม ต้อง จัดสรรเวลาเพื่อการทำวิจัยให้ได้และทำเป็นอย่างดีมีคุณภาพ

2. ด้านปัญหาการทำวิจัย

ปัญหาการทำวิจัยถือเป็นจุดเริ่มสำคัญที่จะนำพาผู้วิจัยไปสู่กระบวนการคิดเพื่อ แก้ปัญหา ดังนั้น ผลการวิจัยจะมีคุณค่ามากน้อยเพียงใดและส่งผลให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการเรียน การสอนนั้น ปัญหาที่เลือกมาศึกษาจะต้องมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับภาระงานที่ผู้วิจัยรับผิดชอบ หรือส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาตนเองทางวิชาการ

ปัญหาการวิจัยควรมีลักษณะที่เป็นงานสร้างสรรค์นวัตกรรมทางการเรียนการสอน อาทิ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ กลวิธีการสอนสื่อการเรียนการสอน ฯลฯ ทั้งนี้ปัญหาการวิจัยจะต้อง ได้รับการแก้ไขด้วยระเบียบวิธีวิจัยที่สามารถตอบความมุ่งหมายของการวิจัยได้อย่างตรงประเด็นและ ไม่ขัดกับจรรยาบรรณของนักวิจัย

ปัญหาการวิจัยควรได้รับการพิจารณาเรียงลำดับความสำคัญว่าประเด็นควรแก้ไข ก่อน-หลัง การจัดเรียงลำดับก็จะเป็นการสะท้อนถึงสภาพความรุนแรงของปัญหาที่อาจส่งผลต่อความ

เสียงด้านต่าง ๆ ดังนั้น ผู้วิจัยต้องทำการวิเคราะห์สภาพปัญหาและจัดเรียงลำดับของปัญหาตามสภาพความรุนแรงหรือความสำคัญหรือการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ก่อน-หลังเช่นกัน

3. ด้านสภาพบริบทที่เอื้อต่อการวิจัย

ประเด็นปัญหาของการวิจัยนั้นจะต้องมีการตรวจสอบหรือยืนยันจากแหล่งอ้างอิงต่าง ๆ ที่มีความน่าเชื่อถือ ดังนั้น การเข้าถึงแหล่งข้อมูลสารสนเทศทางวิชาการต่าง ๆ ก็เป็นประเด็นในการพิจารณาร่วมด้วย เช่น แหล่งสืบค้นข้อมูลผ่านเครือข่ายออนไลน์ ห้องสมุด แหล่งค้นคว้าเอกสารอ้างอิง

นโยบายของหน่วยงานหรือสถาบันที่เอื้อให้ผู้วิจัยสามารถกำหนดประเด็นปัญหาและแนวทางการดำเนินการวิจัยได้ การเอื้อโอกาสของหน่วยงานก็จะมีผลต่อขวัญกำลังใจในการค้นหาสาเหตุ ประเด็นปัญหาและแนวทางการพัฒนานวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหได้อีกช่องทางหนึ่ง หากผู้วิจัยไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเต็มที่ก็จะพลอยให้เกิดสภาพการณ์ที่เรียกว่าทำวิจัยแบบกลืนไม่เข้าคายไม่ออก

การได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารหรือหน่วยงานในการนำวิจัยมาเป็นยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนพัฒนาองค์กร ถ้าหากผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญของการวิจัยแล้ว ก็ย่อมส่งผลให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาลดลง และสิ่งที่เป็นปัญหาการเรียนการสอนยังคงอยู่หรือยิ่งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น

สภาพปัญหาการเรียนการสอนต้องได้รับความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เช่น กลุ่มตัวอย่าง ผู้เชี่ยวชาญ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ เพราะบางครั้งการวิจัยการเรียนการสอนจะต้องอาศัยระยะเวลา การประสานประโยชน์จากหลายบุคคล หลายหน่วยงาน หากไม่ได้รับการสนับสนุนแล้ว ผู้วิจัยอาจจะรู้สึกท้อแท้ และล้มเลิกการทำวิจัยได้

การเลือกปัญหาการวิจัยจำเป็นที่ผู้วิจัยจะต้องรู้ว่าวิธีการศึกษาและระบุปัญหานั้นต้องอาศัยความคิดและความรู้สึกร่วมกัน คำว่า ความคิด หมายถึงผู้วิจัยอิงหลักการทฤษฎีที่ศึกษามาแล้วสะท้อนสิ่งที่แตกต่าง และควรรู้สึก หมายถึงผู้วิจัยได้สังเกตและเกิดความรู้สึกว่ามีอะไรผิดแปลกไปจากสภาพปกติ หรือสงสัยว่าทฤษฎีอาจจะผิด การทบทวนสภาพปัญหาที่นำไปสู่การวิจัยให้ชัดเจน ก็เปรียบเสมือนการมองเห็นช่องทางที่จะนำไปสู่การพัฒนางานวิจัยและเชื่อมโยงไปสู่กระบวนการวิจัยในขั้นอื่น ๆ ต่อไป

อนุวัติ คุณแก้ว (2555: 40) ได้กล่าวถึงการเลือกปัญหาการวิจัยในชั้นเรียน ดังนี้

หลังจากที่ครูผู้สอนได้ทำการวิเคราะห์ปัญหาเรียบร้อยแล้ว ในขั้นต่อไปนั้น ครูผู้สอนต้องเลือกปัญหาที่จะทำการวิจัยในชั้นเรียน โดยจัดลำดับความสำคัญของปัญหา พิจารณาความรุนแรงของปัญหา ว่าปัญหาใดควรได้รับการแก้ไขหรือพัฒนามาก่อนหลัง ในการเลือกปัญหาในการวิจัยในชั้นเรียนมีแนวทางการเลือกดังนี้

1. เป็นปัญหาที่สามารถหาคำตอบโดยวิธีการวิจัยได้ ต้องใช้กระบวนการที่เป็นระบบในการแก้ไขปัญหานั้น ไม่ใช่ปัญหาที่หาคำตอบโดยใช้สามัญสำนึก
2. ปัญหานั้นมีประโยชน์โดยตรงกับนักเรียนมากที่สุด ในช่วงเวลานั้น และในอนาคต
3. ปัญหานั้นมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการแก้ไข เพราะมีผลต่อนักเรียนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน หรือผลการเรียนรู้ของนักเรียน

4. ครูผู้สอนมีความรู้ และทักษะในการแก้ปัญหาที่นั้นโดยวิธีการวิจัย

5. สอดคล้องกับนโยบายของโรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และสภาพปัจจุบันของสังคม

พิสนุ พองศรี (2551: 21) ได้กล่าวถึงแหล่งที่มาของปัญหาการวิจัยในชั้นเรียน ไว้ดังนี้

แหล่งที่มาของปัญหา

การวิจัยชั้นเรียน แหล่งปัญหาจะได้โดยตรงจากประสบการณ์ในชั้นเรียน แม้จะดูเหมือนว่าแหล่งปัญหาน้อยกว่า และอยู่ในขอบเขตที่เล็กกว่าการวิจัยทั่วไป แต่ก็สามารถได้ปัญหาเรื่องที่เตรียมจะทำวิจัยได้ง่ายกว่า เพราะครูประสบปัญหาโดยตรงด้วยตนเอง จึงเข้าใจได้ละเอียดลึกซึ้ง สามารถกำหนดปัญหาได้ง่ายและเร็วกว่า ในขณะที่การวิจัยทั่วไปแม้จะมีแหล่งต่าง ๆ เพื่อสืบค้นปัญหาวิจัยมากกว่าแต่ก็ได้เรื่องที่เตรียมจะทำยากและช้ากว่าเสมอ ดังนั้นในการทำวิจัยชั้นเรียนทำให้ลดภาระการสืบค้นปัญหาต่างได้ ซึ่งถือเป็นขั้นตอนการวิจัยที่สำคัญที่สุดดังกล่าวแล้ว ทำให้ปัญหาในขั้นตอนอื่น ๆ คลี่คลายลงได้ ในการกำหนดปัญหานี้ใช้วิธีพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างสภาพที่ควรจะเป็นกับสภาพที่เกิดขึ้นจริงว่ามีช่องว่าง (Gap) มากน้อยเพียงใด ถ้าแตกต่างกันมากก็แสดงว่าเป็นปัญหามากหรือไม่กรณีไม่เกิดปัญหาอาจหาทางป้องกันไม่ให้เกิดหรือพัฒนาให้ดีขึ้นก็ได้ โดยเรียกว่าปัญหาประเภทขัดข้อง ประเภทป้องกันและประเภทพัฒนา

นอกจากนี้ สภาพปัญหาของแต่ละสถานศึกษาอาจแตกต่างกันเป็นลักษณะเฉพาะ เช่น สถานศึกษาส่วนใหญ่ักเรียนมีปัญหาด้านทักษะภาษาอังกฤษ แต่โรงเรียนที่อยู่ในแหล่งท่องเที่ยว อาจไม่ประสบปัญหา หรือสถานศึกษาส่วนใหญ่มีปัญหาการใช้ภาษาไทยน้อยกว่าวิชาอื่น ๆ แต่สถานศึกษาในเขตพื้นที่ชายแดนอาจมีปัญหามากกว่าวิชาอื่น ๆ เป็นต้น

ขอบข่ายปัญหา

การพิจารณาขอบข่ายปัญหา ทั้งการวิจัยทั่วไปและการวิจัยชั้นเรียนอาจใช้ทฤษฎีเชิงระบบ โดยพิจารณาปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต หรือการประเมินรูปแบบซีพี (CIPP Model) โดยพิจารณาตั้งแต่สภาพแวดล้อม (Contexts : C) ปัจจัยนำเข้า (Inputs : I) กระบวนการ (Processes : P) และผลผลิต (Products : P) โดยอาจรวมผลลัพธ์ (Outcomes) และผลกระทบ (Impacts) เข้าไว้ในผลผลิตด้วย

สำหรับการวิจัยทั่วไป ต้องพิจารณาให้ครอบคลุมและมีเนื้อหากว้างขวางตามขอบข่ายของสาขาที่จะวิจัย แต่การวิจัยชั้นเรียนควรจะเน้นผลผลิตโดยเฉพาะพฤติกรรมของผู้เรียนที่เป็นปัญหาหรือต้องการจะพัฒนา และแนวทางหรือวิธีแก้ไขโดยพิจารณาที่ปัจจัยนำเข้าหรือกระบวนการ

แนวทางการเลือกปัญหา

การเลือกปัญหาเพื่อเตรียมทำวิจัยชั้นเรียนควรพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. เป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อผู้เรียนเองและบุคคลอื่น ๆ หลายฝ่าย
2. เป็นปัญหาที่ถ้าได้รับการแก้ไขแล้วจะเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนเองหลายประการต่อเนื่องกันไป
3. เป็นปัญหาที่ถ้าได้รับการแก้ไขแล้วจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นที่เกี่ยวข้องได้ด้วย
4. เป็นปัญหาที่ครูหาวิธีแก้ไขได้โดยวิธีการควรจะมีใหม่หรือต่างจากวิธีการเดิมหรือต่างจากครูคนอื่นเคยแก้ไขได้ในทางที่ดีขึ้น

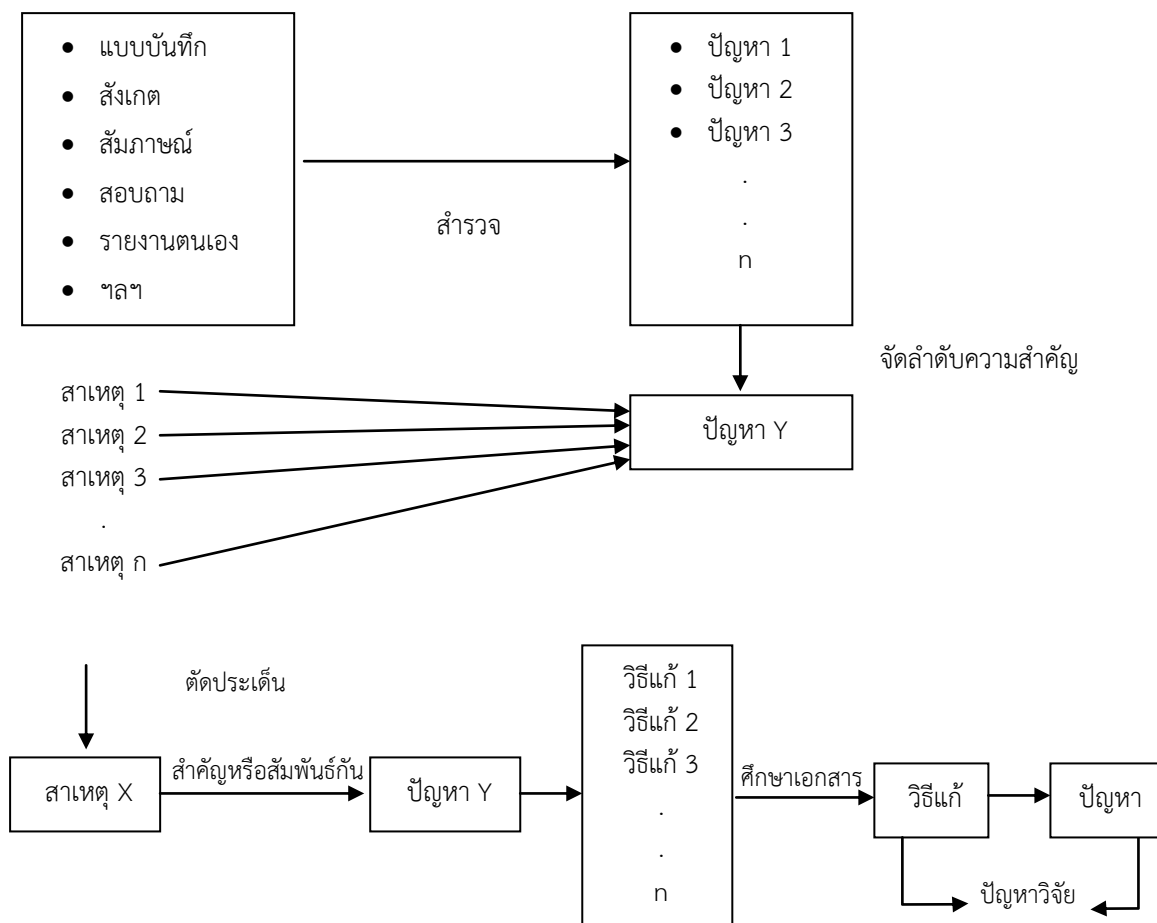
5. ลงทุนหรือใช้ทรัพยากรน้อย คุ่มค่ากับปัญหาที่แก้ได้
6. ได้รับการสนับสนุนร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง
7. ครูต้องคิดว่าแก้ปัญหาได้

การสำรวจปัญหาเพื่อเตรียมทำวิจัยชั้นเรียน

ในการวิจัยชั้นเรียนจะเน้นวิเคราะห์ปัญหาจากผลผลิต จึงต้องสำรวจศึกษาสภาพข้อมูลที่เป็นปัญหาหรือต้องการจะพัฒนาให้ดีขึ้น ซึ่งมักจะเป็นพฤติกรรมของผู้เรียนทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย ซึ่งเป็นผลการเรียนรู้หรือผลสัมฤทธิ์ในวิชาสามัญ และการวิเคราะห์ต่าง ๆ ด้านจิตพิสัย เช่น จริยธรรม แรงจูงใจ สุนทรียภาพ และด้านทักษะพิสัย เช่น กีฬา วิชาชีพ การร้องเพลง เต้นรำ เล่นดนตรี เป็นต้น เท่าที่ผ่านมาในสภาพจริงจากผลการประเมินมักจะพบว่าพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยประสบปัญหาสูงสุด แต่อาจจะเนื่องจากการประเมินด้านจิตพิสัยยังไม่ได้ดำเนินการจริงจังหรือวัดได้ยากกว่า จึงยังไม่เห็นปัญหาได้ชัดเจนก็ได้

วิธีการสำรวจปัญหาอาจดูจากบันทึกข้อมูลที่มีอยู่แล้ว ในกรณีพฤติกรรมผู้เรียนด้านพุทธิพิสัยดูได้จากข้อมูลผลการเรียนนักเรียนในรายวิชาที่รับผิดชอบ โดยอาจดูภาพรวมทั้งวิชาหรือดูรายเนื้อหา รายจุดประสงค์ หรือด้านจิตพิสัยดูได้จากบันทึกพฤติกรรมต่าง ๆ ด้านทักษะพิสัยดูจากรายวิชาที่เน้นทักษะทางกายหรือในกรณีที่ไม่มีข้อมูลก็อาจใช้วิธีอื่น เช่น การสังเกต สัมภาษณ์ สอบถาม การสำรวจ และการให้รายงานตนเอง เกี่ยวกับตัวผู้เรียนเองหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น เพื่อน ครู และผู้ปกครอง เป็นต้น ปัญหาที่พบอาจมีหลายปัญหา อาจเกิดกับผู้เรียนทั้งห้องหรือส่วนใหญ่หรือบางคนหรือคนเดียวก็ได้ ซึ่งจะต้องจัดลำดับความสำคัญ (Priority) ของปัญหาเพื่อเตรียมการแก้ไข อาจแก้หลาย ๆ ปัญหาพร้อมกันถ้าทำได้ หรืออาจให้เพื่อนหรือครูหรือโรงเรียนร่วมกันแก้ ถ้าเป็นปัญหาที่ซับซ้อนแก้เพียงลำพังไม่ได้

ในการสำรวจปัญหาและสาเหตุเบื้องต้นต้องพยายามรวบรวมปัญหาและสาเหตุให้มากที่สุด โดยคัดเลือกปัญหาก่อนเพื่อให้หนึ่งแล้วจึงค่อยหาสาเหตุที่มีความสัมพันธ์กับปัญหาพร้อมทั้งพิจารณาคัดเลือกวิธีแก้ไข ดังแสดงในภาพ 4.2

ภาพที่ 4.2 การสำรวจเพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ประเด็นสาเหตุ และวิธีแก้
ที่มา : พิสนุ พงศ์ศรี (2551: 26)

การตั้งคำถามวิจัย

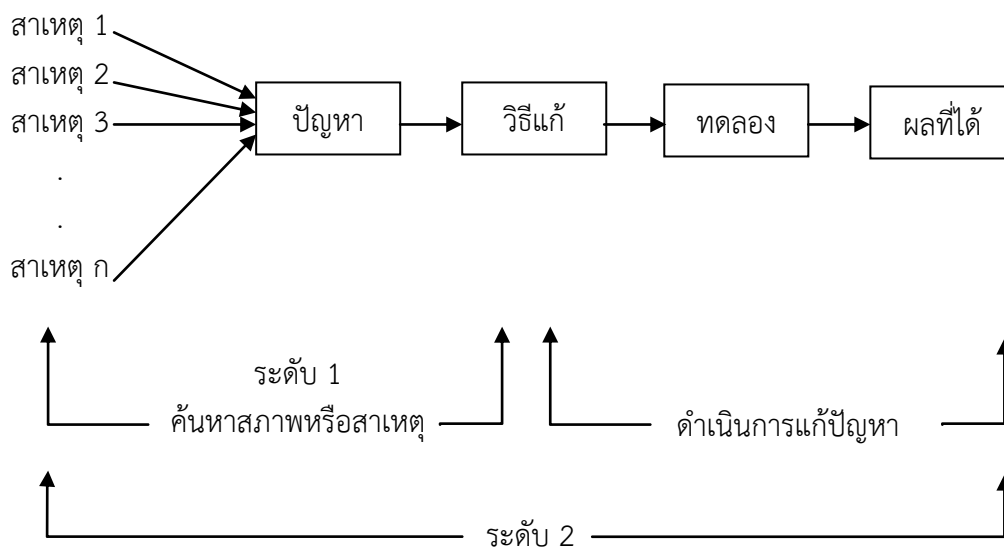
การตั้งคำถามวิจัยจะสอดคล้องกับปัญหาวิจัยเสมอ ซึ่งการตั้งคำถามวิจัยอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับใหญ่ ๆ คือ ระดับเพื่อรู้และเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนา โดยระดับเพื่อรู้อาจได้ผลการวิจัยตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยที่กล่าวข้างต้น คือ เพื่อบรรยาย อธิบาย หรืออาจสูงได้ถึงทำนาย ส่วนระดับแก้ปัญหาหรือพัฒนาคือ ถึงขั้นควบคุมพฤติกรรมของผู้เรียนได้ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการวิจัยชั้นเรียนเกือบทั้งหมดควรดำเนินการให้ได้ถึงระดับแก้ปัญหาหรือพัฒนาผู้เรียนด้วยการควบคุม เพราะจะเป็นประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมมากกว่า

จากปัญหาวิจัยซึ่งนำมาสู่คำถามวิจัย จะเห็นว่าคำถามการวิจัยในระดับที่ 2 มีความสำคัญกว่าที่จะนำไปสู่การหาแนวทางหรือวิธีแก้ปัญหาให้ได้ผลอย่างจริงจังในลักษณะเบ็ดเสร็จในตัวหรือเสร็จในครั้งเดียว ที่นิยมเรียกว่า One Stop Service หรือให้บริการทุกขั้นตอนในครั้งเดียว อย่างไรก็ตามเมื่อผลที่ได้ดีกว่าก็ต้องยุ่งยากกว่า คือ ครูต้องหาวิธีแก้ โดยวิธีที่จะนำมาแก้เรียกกันว่า **นวัตกรรม**

ซึ่งต้องคิดค้นถือว่าเป็นความท้าทายครูยุคใหม่ที่ต้องคิดว่าผู้เรียนคือลูกค้า ต้องการสิ่งแปลกใหม่ที่ดีกว่าเสมอ จึงต้องยุ่งบ้าง เข้าทำนองของฟรีไม่มีในโลก อยากรู้ได้ต้องลงมือทำหรือลงทนบ้างนั่นเอง

การค้นหาสาเหตุของปัญหาและวิธีแก้

การกำหนดปัญหาการวิจัยชั้นเรียนส่วนใหญ่จะเป็นการแก้ไข หรือพัฒนาปัญหาประเภทต่าง ๆ ให้ดีขึ้น ไม่ใช่เพียงแต่ทราบสาเหตุเท่านั้น ซึ่งไม่ได้มีข้อกำหนดตายตัวว่าจะต้องหาวิธีการแก้ปัญหาเสมอไป อาจต้องการทราบเพียงสาเหตุก็ได้ เพียงแต่จะไม่เกิดประโยชน์ที่เป็นรูปธรรม การวิจัยชั้นเรียนจึงมักมีการคิดค้นหาวิธีหรือนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาและทดลองใช้ควบคู่กันไป เพื่อให้ได้ผลเป็นรูปธรรมและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน และแบ่งระดับการวิจัยดังกล่าวดังภาพ

ภาพที่ 4.3 ระดับการศึกษาในการวิจัยชั้นเรียน

ที่มา : พิสนุ พงศ์ศรี (2551: 29)

ในเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์จริง บางครั้งปัญหาอาจมีหลายสาเหตุซึ่งต้องได้รับการแก้ไขจากทุกสาเหตุ อย่างไรก็ตามในการทำวิจัยชั้นเรียนจะทำให้ยุ่งยากเกินไปและผลการวิจัยไม่ชัดเจนได้ จึงควรพิจารณาสาเหตุที่สำคัญที่สุด ซึ่งสัมพันธ์กับปัญหานั้น ๆ และอยู่ในวิสัยที่ครูสามารถหาวิธีแก้ไขได้ก็น่าจะเพียงพอ เว้นแต่เมื่อแก้ปัญหาไม่ได้ผล อาจมีการวิเคราะห์สาเหตุผิดและวิธีแก้ผิดพลาด ก็ต้องนำสาเหตุอื่น ๆ มาพิจารณาหาวิธีปรับแก้ต่อไป ตามหลักจิตวิทยาที่ว่าผลเดียวกันอาจมาจากหลายสาเหตุหรือสาเหตุเดียวกันอาจทำให้ผลต่างกันได้ เช่น ถ้าร้องไห้อาจเพราะถูกตำหนิ ถูกตีผิดหวัง เป็นต้น หรือถ้าถูกตำหนิ อาจทำให้ร้องไห้ โต้เถียง หนีออกจากบ้าน เป็นต้น

อนึ่ง ขอตั้งข้อสังเกตไว้ว่าในการวิเคราะห์ค้นหาสาเหตุของปัญหานั้น อย่าลืมนว่ามีสาเหตุ 2 ประการ ที่ไม่ต้องแก้ คือ ประการแรก สาเหตุที่หายได้เองโดยพัฒนาการตามปกติ เช่น การปัสสาวะรดที่นอน หรือบังคับกล้ามเนื้อต่าง ๆ ซึ่งจะหายไปตามวัยของเด็ก และอีกประการหนึ่ง คือ ควรพิจารณาถึงสาเหตุจากตัวครูเองหรือครูท่านอื่นด้วย ว่า เป็นต้นเหตุหรือไม่ถ้าเป็นสาเหตุจากพัฒนาการ

ตามวัยหรือตัวครูเองและเพื่อนครูแล้วก็ไม่ต้องคิดค้นนวัตกรรมใด ๆ เลยเพียงแต่ปล่อยไปตามเวลาหรือหาทางให้ครูหรือเพื่อนครูหยุดพฤติกรรมนั้น ๆ เสีย โดยได้มีผู้รวบรวมพฤติกรรมของครูที่ทำให้เด็กเกิดปัญหา เช่น การลงโทษเกินเหตุ การประจาน การเลือกปฏิบัติ การกีดกันเชื้อชาติ การประเมินที่ไม่ยุติธรรม มีอคติ การกล่าวโทษผิดคน ฯลฯ ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาแก่ผู้เรียนได้ และอาจฝังใจไปนาน ปัญหาที่ครูเป็นสาเหตุที่พบบ่อยมากคือ ครูมีอาการแปรปรวน ต่ำหนิผู้เรียนอย่างไรเหตุผล คอยจ้องจับผิด ผิด 1 ลงโทษ 10 ซึ่งถ้ามีผู้เรียนมาเล่าให้ผู้เขียนฟังและผู้เรียนโตแล้วก็จะแนะนำว่า การที่ครูทำเช่นนั้นเพราะเป็นคนมีปัญหา เครียด เป็นคนน่าสงสาร พวกเขาอย่าแสดงอาการโกรธเลย พวกเขาจะสงสารและแผ่เมตตาให้เธอเมื่อว่าครูจะดีขึ้นบ้าง ซึ่งผู้เรียนก็เข้าใจและอภัยพร้อมกับพยักหน้าว่าจะทำตามที่คุณบอก

ตัวอย่างการคัดเลือกปัญหาเพื่อทำวิจัยในชั้นเรียน

จากตัวอย่างที่ 4.1 และตารางที่ 4.2 สามารถเลือกประเด็นปัญหาที่จะทำวิจัยในชั้นเรียนโดยเรียงลำดับตามความสำคัญ ดังนี้

ตารางที่ 4.3 ผลการคัดเลือกประเด็นปัญหาตามพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน สาระการเรียนรู้ ภูมิศาสตร์

ลำดับที่	สภาพปัญหา	พฤติกรรมการเรียนรู้
1	ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ	พุทธิพิสัย
2	ขาดทักษะการใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์	ทักษะพิสัย
3	ไม่เห็นความสำคัญของการเรียน	จิตพิสัย

จากตารางที่ 4.3 พิจารณาแล้วเห็นว่าสภาพปัญหาที่รุนแรงและควรแก้ไขอย่างเร่งด่วนคือการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนเป็นอันดับแรก ซึ่งจัดเป็นพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยที่เกี่ยวกับความรู้ของนักเรียน ดังนั้นจากตัวอย่างที่ 4.1 จึงควรทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว โดยครูนักวิจัยต้องทำการวิเคราะห์ที่ต่อว่าควรจะหาแนวทางหรือวิธีการอย่างไรที่จะนำมาช่วยแก้ปัญหาให้กับนักเรียนเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ต่อไป

ตารางที่ 4.4 ผลการคัดเลือกประเด็นปัญหาตามพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน สาระการเรียนรู้ ศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม

ลำดับที่	สภาพปัญหา	พฤติกรรมการเรียนรู้
1	ขาดทักษะการประกอบศาสนพิธี	ทักษะพิสัย
2	ไม่เข้าใจหลักธรรมอริยสัจ 4	พุทธิพิสัย
3	เรียงลำดับเหตุการณ์พุทธประวัติไม่ถูกต้อง	พุทธิพิสัย

จากตารางที่ 4.4 พิจารณาแล้วเห็นว่าสภาพปัญหาที่รุนแรงและควรแก้ไขอย่างเร่งด่วนคือนักเรียนขาดทักษะการประกอบศาสนพิธีก่อนเป็นอันดับแรก ซึ่งจัดเป็นพฤติกรรมด้านทักษะพิสัยที่เกี่ยวกับการปฏิบัติของนักเรียน ดังนั้นจากตัวอย่างที่ 4.2 จึงควรทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว โดยครูนักวิจัยต้องทำการวิเคราะห์หาค่าว่าจะหาแนวทางการหรือวิธีการอย่างไรที่จะนำมาช่วยแก้ปัญหาให้กับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถประกอบศาสนพิธีได้ถูกต้องและสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้

สรุป

การกำหนดประเด็นปัญหาการวิจัยถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญและเป็นจุดเริ่มต้นในการทำวิจัยในชั้นเรียน ซึ่งการกำหนดประเด็นปัญหาจะได้มาจากการวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนที่ครูนักวิจัยทำการสอน โดยปัญหานั้นจะเป็นสิ่งที่ผู้เรียนไม่บรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้หรือสิ่งที่ครูคาดหวังไว้ ปัญหาจำแนกจากตามพฤติกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ ด้านพุทธิพิสัย ด้านทักษะพิสัย และด้านจิตพิสัย ครูจะทำการวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาว่ามีสาเหตุมาจากอะไรบ้าง เช่น จากตัวผู้เรียน จากครูผู้สอน จากสื่อการสอน หรือจากปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ การหาสาเหตุดังกล่าวอาจจะได้มาจากการสังเกต การสอบถาม การถามตอบ จากผลงานผู้เรียน การทำแบบฝึกหัด การทำแบบทดสอบ ซึ่งการวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุสามารถทำได้หลากหลายวิธี เช่น การวิเคราะห์เชิงระบบ การวิเคราะห์ด้วยแผนผังความคิด การวิเคราะห์ด้วยแผนผังก้างปลา และการวิเคราะห์ด้วยการตั้งคำถาม เมื่อวิเคราะห์จนได้ปัญหาและสาเหตุแล้ว ครูนักวิจัยจะทำการเรียงลำดับความรุนแรงของปัญหาเพื่อทำการคัดเลือกประเด็นปัญหาในการทำวิจัยในชั้นเรียน ในการคัดเลือกปัญหาผู้เรียนที่จะนำมาทำวิจัยในชั้นเรียนนั้น ครูนักวิจัยควรคำนึงถึงปัญหาที่เร่งด่วนและส่งผลกระทบต่อผู้เรียนในลำดับแรกๆ จากนั้นครูนักวิจัยจะหาวิธีการหรือแนวทางการแก้ไข หรือเรียกกว่าแนวทางการที่จะนำมาแก้ปัญหาในชั้นเรียน

คำถามทบทวน

1. จงอธิบายความหมายของปัญหาการวิจัยในชั้นเรียน
2. ปัญหาการวิจัยในชั้นเรียนแตกต่างจากปัญหาการวิจัยทั่วไปอย่างไร จงอธิบาย
3. ทำไมครูนักวิจัยจึงต้องทำการวิเคราะห์สภาพปัญหาในชั้นเรียนก่อนกำหนดประเด็นปัญหาที่ต้องการจะทำวิจัยในชั้นเรียน
4. จงบอกประโยชน์ของการวิเคราะห์สภาพปัญหาในชั้นเรียนมา 5 ข้อ
5. เพราะเหตุใดครูนักวิจัยต้องทำการวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนอย่างละเอียด
6. การวิเคราะห์สาเหตุและปัญหาในชั้นเรียนสามารถทำได้ด้วยวิธีการใดบ้าง
7. ครูนักวิจัยควรเลือกประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนอย่างไร เพื่อนำมาทำวิจัยในชั้นเรียน
8. จงยกตัวอย่างการวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของการสอนรายวิชาการสังคมศึกษา สาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ด้วยการวิเคราะห์แบบก้างปลา

เอกสารอ้างอิง

- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). การวิจัยเบื้องต้น: ฉบับปรับปรุงใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ประสาธน์ เถืองเฉลิม. (2556). วิจัยการเรียนการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัทวี. พีรน์ (1991) จำกัด.
- พิชิต ฤทธิจรูญ. (2559). เทคนิคการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิสนุ พงศ์ศรี. (2551). วิจัยชั้นเรียน: หลักการและเทคนิคปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: บริษัทด้านสุขภาพการพิมพ์ จำกัด.
- วาโร พึ่งสวัสดิ์. (2551). วิธีวิทยาการวิจัย. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- สุวิมล ตีรกานันท์. (2551). ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์: แนวทางสู่การปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2553). การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนุวัติ คุณแก้ว. (2555). การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อสู่ผลงานทางวิชาการเพื่อการเลื่อนวิทยฐานะ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.